

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนบ้านนาตันจัน จังหวัดสุโขทัย Community-based Cultural Tourism Management in Ban Na Ton Chan, Sukhothai Province.

ชนิษฐา ใจเป็ง^{1*}

Chanistha Jaipeng^{1*}

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยวและบริการ, คณะสหวิทยาการ, มหาวิทยาลัยคริสเตียน

¹ Tourism Hospitality Management Program, Multidisciplinary College, Christian University of Thailand.

* Corresponding author, E-mail: peeup@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้ นำเสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมบ้านนาตันจัน จังหวัดสุโขทัย ซึ่งเป็นแนวนโยบายตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ เพื่อนำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจฐานรากที่อยู่บนความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ความเป็นไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบททั่วไป อัตลักษณ์การท่องเที่ยว และวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของชุมชนบ้านนาตันจัน จังหวัดสุโขทัย และ 2) เพื่อกำหนดกลยุทธ์การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนบ้านนาตันจัน จังหวัดสุโขทัย ในการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกภาคสนาม กลุ่มตัวอย่างเป็นการเลือกแบบเจาะจง โดยเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านนาตันจัน จำนวน 52 คน ทั้งนี้ผลการวิจัย พบว่า บ้านนาตันจัน ตั้งอยู่ในตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน ในเชิงอนุรักษ์ ได้ท่องเที่ยวสัมผัสกับธรรมชาติแบบครบวงจร โดยได้จัดเป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยว การกำหนดกลยุทธ์การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนบ้านนาตันจัน ได้แก่ กลยุทธ์เชิงแก้ไข โดยมีพันธกิจ 3 ด้าน คือ 1) การจัดทำแผนการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดความชัดเจน มีการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเยี่ยมชมวิถีชีวิตและแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน 2) มีการอบรมและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการนำเสนอและให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว และท้ายสุด 3) เป็นชุมชนต้นแบบในการเปิดให้นักเรียน นักศึกษา สามารถเข้ามาเรียนรู้และร่วมสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนบ้านนาตันจัน

คำสำคัญ: การจัดการท่องเที่ยว, ชุมชนบนฐานวัฒนธรรม, บ้านนาตันจัน

Abstract

The purpose of this research is to propose a model of community-based cultural tourism management which is in accordance with Thailand's 20-year national strategic development policy with an emphasis on the growth of the local economy based on the sustainable environment, socio-culture, and Thai-ness. This participatory action research aimed to 1) investigate general context of the community and analyze environmental conditions inside and outside the community 2) obtained data were used for strategic planning on community-based tourism management on the basis of Ban Na Ton Chan community culture. Data collection instruments were questionnaire and field notes. The purposive sampling method was employed, and 52 stakeholders were recruited as participants, 52 participants assessed by purposive sampling methods. The findings revealed that Ban Na Ton Chan Located in Tambon Ban Tuek Si Satchanalai District Sukhothai where tourists can learn the way of life of people in the community which has arranged a homestay for tourists. Regarding an analysis of environmental conditions both inside and outside the community, it was found that Ban Na Ton Chan had diverse tourism resources, both culture and nature. Aggressive strategy was employed for tourism management of Ban Na Ton Chan in order to create the opportunity advantage, its mission comprise 3 aspects: 1) create tourism plans for the community, tourism routes. 2) Training and development of personnel to be knowledgeable in presenting and providing information to tourists. Finally, 3) being a role model community for students able to learn and join in preserving culture, the way of life of Ban Na Ton Chan community

Keywords: Tourism Management, Community-based Cultural, Ban Na Ton Chan

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวสูง มีความอุดมสมบูรณ์ และมีความหลากหลายทั้งในด้านของทรัพยากรที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สร้างความประทับใจในเรื่องของความงาม ความเป็นธรรมชาติ ตลอดจนมีแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนา อันแสดงถึงอารยธรรม ความเจริญของท้องถิ่นนั้น ๆ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม ที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม ซึ่งมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างภาพลักษณ์ และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก ในปัจจุบัน แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เหล่านี้สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างมาก ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ทำให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง (พจนา บุญคุ้ม, 2550, น.23)

จากทิศทางการพัฒนาของโลกที่เบนเข็มมาสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน ประเทศไทย ได้เล็งเห็นความสำคัญต่อสถานการณ์ดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นกลจักรสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ เริ่มปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ที่คำนึงถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืน สร้างความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ

สังคม และสิ่งแวดล้อม เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น สอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2560-2564) ที่ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยมีวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ.2579 ว่า “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลก ที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาค ส่วนอย่างยั่งยืน” โดยมุ่งเน้นส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งในเชิงอัตลักษณ์ท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และสิ่งแวดล้อม สร้างสมดุลเชิงพื้นที่ในการท่องเที่ยว ทั้งในแง่การกระจายรายได้และจำนวนนักท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชน เพื่อให้ภาคประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว (สำนักปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560)

จากการสัมภาษณ์ นางเสงี่ยม แสงลาภ (2561) ประธานกลุ่มโฮมสเตย์และกลุ่มอาชีพ ทอผ้าบ้านนาต้นจั่น ได้กล่าวไว้ว่า ชุมชนบ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย ชุมชนแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่จะได้สัมผัสกับธรรมชาติแบบครบวงจร โดยได้มีการจัดที่พักเป็นแบบโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น ซึ่งจะได้มาพักร่วมกับเจ้าของบ้านมีการทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ได้เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนอย่างใกล้ชิด อีกทั้งชุมชนบ้านนาต้นจั่น ยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งทางด้านหัตถกรรมงานฝีมือท้องถิ่น เช่น การทำผ้าหมักโคลน การทอผ้า การทำตุ๊กตาบาร์โหน การจักสาน เป็นต้น โดยจะมีมัคคุเทศก์ที่เป็นคนในชุมชนพาเที่ยวไปยังจุดต่าง ๆ ของหมู่บ้านซึ่งชุมชนนี้มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตตามชุมชน เปิดประสบการณ์ที่แปลกใหม่ ผู้วิจัยจึงอยากทราบว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มุ่งเน้นถึงการสร้างศักยภาพของคนในท้องถิ่น โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในชุมชนบ้านนาต้นจั่น มีการบริหารจัดการในรูปแบบหรือทิศทางใด อีกทั้งการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาต้นจั่นยังขาดการกำหนดวิสัยทัศน์และภารกิจที่เป็นรูปธรรมชัดเจนสำหรับการบริหารจัดการ มีเพียงแต่การวางกรอบกว้าง ๆ ว่าต้องการให้การท่องเที่ยวในชุมชนบ้านนาต้นจั่นมีความยั่งยืนและคงไว้ซึ่งสิ่งที่เป็นอยู่ในมุกวันนี้ซึ่งยังขาดความชัดเจนในแนวทางการปฏิบัติ ดังนั้นการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนบ้านนาต้นจั่น จึงควรที่จะกำหนดแนวทางที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนอย่างชัดเจน เพื่อจะสามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมต่างๆได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบททั่วไป อัตลักษณ์การท่องเที่ยว และวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของชุมชนบ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย
2. เพื่อกำหนดกลยุทธ์การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนบ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย

การทบทวนวรรณกรรม

การท่องเที่ยวโดยชุมชน ในปัจจุบันการท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐานถือเป็นอีกรูปแบบหนึ่งในการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐานถือเป็นเครื่องมือที่ภาครัฐนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน ที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณีวิถีชีวิตและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐานได้รับความสนใจจากหลายภาคส่วน ทั้งนี้ผู้ให้ความหมายไว้อย่างสอดคล้องกัน อาทิเช่น พจนานุกรม (2546) ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิ์ในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน อีกทั้งวิระพล ทองมา และประเจต อำนวย (2547, น.17-22) ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกันทั้ง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการจัดการ สอดคล้องกับ สันธุ์ สโรบล และคณะ (2546) ที่ได้นิยามไว้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ตั้งอยู่บนฐาน ความคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวนำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งด้านธรรมชาติประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมชาติประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิธีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนการผลิตที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยมีองค์ประกอบหลักของ CBT มีอยู่ 4 ด้าน คือ 1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม หมายถึง ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีวิธีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน อีกทั้งมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น 2. ด้านองค์กรชุมชน หมายถึง ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และมีทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย รวมถึงชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา 3. ด้านการจัดการ หมายถึง มีกฎกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว โดยมีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยง การท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ และมีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม รวมถึงการมีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน 4. ด้านการเรียนรู้ หมายถึง ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้และสร้างความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างได้ มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน อีกทั้งสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งชาวบ้านเองและ ผู้มาเยือน

ทุนทางวัฒนธรรมชุมชน (Community Cultural Capital) หมายถึง ทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน แนวทางการดำรงชีวิตที่สั่งสมจากอดีตและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น สามารถนำมาแปลงเป็นสิ่งที่มีความหมายและมีมูลค่าที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อวิถีชีวิตและสังคม (รังสรรค์ ณะพรพันธ์ , 2539)

หลักการของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

1. ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้วมีระบบคุณค่าที่รวบรวมมาได้จากประวัติความเป็นมาอันยาวนานของชุมชน คือให้คุณค่าแก่ความเป็นคน และแก่ชุมชนที่มีความผสมกลมกลืนคุณค่าของธรรมชาติ การเชื่อถือสิ่งเหนือธรรมชาติ และคุณธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนาวัฒนธรรมชุมชนยังคงอยู่ และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน

2. ชุมชนมีสถานะเป็นสถาบันหนึ่ง ที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องในประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีโครงสร้าง กลไกภายในเป็นระบบ ๆ หนึ่งของตัวเอง เป็นรูปแบบสังคมที่มีอายุยืนนาน ไม่ว่าธรรมชาติข้างนอกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ความเป็นหมู่บ้านหรือเป็นชุมชนก็คงทนมาเป็นเวลาหลายร้อย

3. ชุมชนมีระบบเศรษฐกิจระบบหนึ่งของตัวเอง มีครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยการผลิต มีเป้าหมายของตัวเองคือมุ่งให้ครอบครัวพอเพียงที่จะดำรงชีพได้และชุมชนอยู่รอด

4. ทางด้านสังคมการเมือง ชาวบ้านมีความสัมพันธ์กันผ่านระบบเครือญาติ มีการปกครองและการจัดการความสงบเรียบร้อยภายในโดยระบบอาวุโส มีผู้นำที่มีบารมีได้รับการเคารพยกย่องในชุมชน สมาชิกชุมชนมีความผูกพันกลมเกลียวเพราะมีความเคารพนับถือในผีบรรพบุรุษเดียวกัน และเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติที่คอยเป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรมของคน

5. ชุมชนกับสังคมภายนอก ชุมชนมิได้ตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยว มีการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่นในท้องถิ่นเดียวกันในลักษณะ “เครือข่าย” และมีปฏิสัมพันธ์กับรัฐ และทุนมาทุกยุคทุกสมัย

6. ทางเลือกการพัฒนาตามแนวความคิดวัฒนธรรมชุมชน เชื่อว่าแม้ฐานเศรษฐกิจของชุมชนและทรัพยากรจะถูกทำลายเสียหายลงไปบ้าง แต่ “จิตสำนึก” หรือ “พลังทางวัฒนธรรม” นั้นยังคงอยู่สามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นมาใหม่ได้ เพียงแต่รูปแบบภายนอกอาจแตกต่างไปจากเดิม หลักสำคัญ คือ เป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลายล้างสถาบันชุมชน แต่มุ่งให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองและอยู่ร่วมกับภาคส่วนอื่นๆ ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรวงศ์ ผูกู และ วราภรณ์ ดวงแสง (2560) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน บนฐานวัฒนธรรมของบ้านลวงเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ใช้มรดกทางวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สามารถดำรงรักษาไว้ซึ่งวิถี ชีวิตและวัฒนธรรมของท้องถิ่น และยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นรูปแบบที่ชุมชนอื่น ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่ามีปัญหาและอุปสรรคของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนบ้านลวงเหนือ คือ 1) การสร้างความรู้ความเข้าใจต่อคนในชุมชนในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว 2) กระบวนการในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จำเป็นต้องบ่มเพาะทางความคิดเพื่อให้เกิดการระเบิดจากภายในของชุมชน และ 3) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ทั้งภายในชุมชน และภายนอกชุมชน

พรชัย ศักดิ์สิริโสภณ และคณะ (2556) ได้ทำการศึกษากลยุทธ์การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน บนฐานวัฒนธรรมตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกของชุมชน พบว่า ตำบลป่าไผ่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายทางธรรมชาติและวัฒนธรรม มีแหล่งน้ำที่สำคัญ คือ อ่างห้วยโจ้ อ่างเก็บน้ำห้วยสะแล้ง และคลองชลประทาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัดแทนพระผาหลวง เป็นพุทธสถานที่สำคัญที่สุดของตำบลป่าไผ่ สร้างในสมัยพระเจ้ากือนา ในปัจจุบันมีอายุมากกว่า 700 ร้อยปี และยังพบรอยพระพุทธรูปของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั่วไป รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านโป่งที่อุดมสมบูรณ์ และวิถีชีวิตของคนในชุมชน และที่พักเพื่อสัมผัสชีวิตชนบท ทั้งนี้ กลยุทธ์การจัดการการท่องเที่ยวของชมรมการท่องเที่ยว

ตำบลป่าไผ่ ได้แก่ กลยุทธ์เชิงรุก เป็นการใช้จ่ายเพื่อสร้างความได้เปรียบจากโอกาส โดยมีวิสัยทัศน์ คือ สร้างอาชีพสร้างงานชุมชนมีการพัฒนารักษาวีถีชุมชน ผู้คนเรียนรู้ น่ายุ่อย่างพอเพียง มีพันธกิจ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาของคนในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น 2) มุ่งเน้นการจัดการองค์ความรู้และจัดตั้งศูนย์ข้อมูลชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยว 3) ยกระดับมาตรฐานคุณภาพสินค้าและบริการ และ 4) ส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในชุมชน ประกอบไปด้วย 5 ยุทธศาสตร์ 7 แผนงาน และ 24 โครงการ

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านนาต้นจั่น จำนวน 52 คน ดังนี้ 1. ฝ่ายบริหารของรัฐที่รับผิดชอบและดูแลพื้นที่ชุมชนด้านการท่องเที่ยวได้แก่ ผู้อำนวยการ และรองผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จำนวน 2 คน 2. เจ้าหน้าที่ของรัฐในชุมชนได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน และ ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน รวมจำนวน 2 คน 3. ตัวแทนผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวได้แก่ เจ้าของบ้านที่จัดทำโฮมสเตย์ จำนวน 28 คนและมัคคเทศก้ท้องถิ่น จำนวน 6 คน รวม 34 คน 4. ประชาญ์ชุมชน กลุ่มทอผ้า จำนวน 3 คน กลุ่มผ้าหมักโคลน จำนวน 3 คน กลุ่มทำข้าวเป็บ จำนวน 3 คน กลุ่มตุ้กตาบาร์โหน จำนวน 2 คน รวมจำนวน 11 คน 5. ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียได้แก่ ร้านค้าในชุมชนบ้านนาต้นจั่น จำนวน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) โดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลและการสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม โดยแบ่งออกเป็น 2 ชุดดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) โดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล เกี่ยวกับบริบททั่วไปของชุมชนบ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย มุ่งเน้นถึงข้อคำถามเกี่ยวกับ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) โดยการสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม เกี่ยวกับ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชนบ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการและตำแหน่งกลยุทธ์ทางการตลาดของชุมชนบ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ดังนี้

ข้อมูลทุติยภูมิ

1. การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 52 คน ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบรายบุคคลแบบเผชิญหน้า โดยผู้วิจัยจะนัดกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อเข้าไปสัมภาษณ์โดยมีการขออนุญาตอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตามความสะดวก ทั้งนี้ได้มีการกำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียงร่วมกับแบบบันทึกภาคสนาม ทั้งนี้ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการทำให้บรรยากาศในการสัมภาษณ์เป็นธรรมชาติและมีความยืดหยุ่นมากที่สุด เริ่มต้นถามด้วยคำถาม ปลายเปิดง่าย ๆ กว้าง ๆ ก่อนเพื่อกระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลเริ่มคิดเกี่ยวกับประเด็นที่จะสัมภาษณ์ในลักษณะทั่ว ๆ ไปเมื่อเข้าสู่บรรยากาศการสนทนามากขึ้นจึงใช้คำถามที่ตรงประเด็นมากขึ้น เพื่อนำสู่ประเด็นที่มีความเฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้น

2. การจดบันทึก โดยการบันทึกภาคสนามผู้วิจัยจะทำการบันทึกในแบบบันทึกภาคสนามทั้งในขณะเก็บข้อมูลและการบันทึกข้อมูลจากการสังเกต ในขณะที่สัมภาษณ์

3. การสังเกต โดยใช้ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม คือการที่ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกับกลุ่มคนในชุมชน มีการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนผ่านกระบวนการสามขั้น คือ การสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก เพื่อให้ได้ข้อมูลจริงจากผู้ถูกสังเกต และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม คือการที่ผู้วิจัยเฝ้าสังเกตอยู่ภายนอกไม่เข้าไปร่วมในกิจกรรมที่ชุมชนกระทำอยู่ โดยทั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการสังเกตตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และจดบันทึกในแบบบันทึกภาคสนาม

ข้อมูลทุติยภูมิ

การเก็บข้อมูลทุติยภูมิมาจากการค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยและบทความทางวิชาการ ตำรา เอกสาร วารสาร รวมทั้งเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านนาต้นจั่นจากแหล่งต่างๆ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์เชิงเนื้อหาให้ครอบคลุมทุกมิติและเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล จะจัดทำหลังจากที่ได้ทำการรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคและวิธีการต่างๆแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้อาตรวจสอบความถูกต้องจัดหมวดหมู่และวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ สำหรับงานวิจัยขั้นนี้ใช้วิธีการสอบถาม สัมภาษณ์ และศึกษาข้อมูลจากเอกสาร โดยนำข้อมูลทั้งหมดมาเขียนรายงานการวิจัยในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. บริบทชุมชนบ้านนาต้นจั่นและอัตลักษณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย จากการศึกษา สามารถสรุปได้ดังนี้

บ้านนาต้นจั่น ตั้งอยู่ในตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน ในเชิงอนุรักษ์ ได้ท่องเที่ยวสัมผัสกับธรรมชาติแบบครบวงจร โดยได้จัดเป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยว ได้มาพักร่วมกับเจ้าของบ้าน ชุมชนบ้านนาต้นจั่นเป็นชุมชนดั้งเดิมที่อพยพมาจากเมืองเหนือและเมืองลับแล ภาษาที่ใช้เป็นภาษาเหนือ เป็นชุมชนเล็กๆ มี ต้นจั่นขึ้นอยู่มาก จึงตั้งชื่อว่า บ้านนาต้นจั่น ซึ่งมีประชากรมี 370 ครัวเรือน ประกอบอาชีพทำนา ทำสวนผักและผลไม้ตามฤดูกาล อาชีพเสริมคือ อาชีพทอผ้า จักสาน ทำหัตถกรรมดอกไม้ ชุมชนอยู่กันแบบพี่แบบน้อง เอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประชากรนับถือศาสนาพุทธมีความเชื่อเรื่องผีและข้อปฏิบัติต่างๆตามบรรพบุรุษ ตำบลบ้านตึกตั้งอยู่ห่างจากอำเภอศรีสัชชนาลัย 15 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดสุโขทัย 72 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 (สุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย) ในตำบลบ้านตึก ประชากร ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากมีพื้นที่เหมาะแก่การเพาะปลูกเป็นจำนวนมาก พื้นที่เพาะปลูกมีทั้งพืชยืนต้น และพืชล้มลุก เช่น ลางสาด ทูเรียน มะนาว ส้มโอ กาแฟ ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว หอมแดง และกล้วย เป็นต้น

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านนาต้นจั่น มีหลายด้าน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

ด้านอาหารพื้นถิ่น

ข้าวเป็็บหรือก้วยเตี่ยวพระร่วง เป็นอาหารพื้นถิ่นซึ่งเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในสมัยก่อนและได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ ข้าวเป็็บถือเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านนาต้นจั่น อีกทั้งข้าวเป็บบังยังเป็นอาหารเพื่อสุขภาพที่ขึ้นชื่อของบ้านนาต้นจั่น ขั้นตอนในการทำ คือ นำข้าวสารข้าวเจ้ามาแช่น้ำ 2-3 ชั่วโมง จากนั้นนำข้าวสารมาไม่แล้วกรองด้วยผ้าขาวจนได้เป็นแป้งเปียกข้นๆ กระบวนการทำคล้ายกับข้าวเกรียบ

ปากหม้อ แต่จะห่อผักไว้ข้างใน แล้วนำไปนึ่ง พอสุกก็ตักใส่ชามแล้วใส่ไข่แผ่น เติมน้ำซุ้กระดูกหมู โรยหน้าด้วยผักชี

หมี่พัน เป็นอาหารพื้นเมืองของลับลแล ซึ่งส่วนประกอบหลักของหมี่พัน คือ ข้าวแคบ เมื่อก่อนจะนำข้าวสุกมาปรุงรสแล้วนำมาพันกับข้าวแคบ เพื่อความสะดวกในการพกพาไปรับประทาน ต่อมามีการประยุกต์โดยใช้เส้นเล็กหรือวุ้นเส้นแทนข้าว วิธีการทำ คือ จะนำเส้นเล็กหรือวุ้นเส้นในน้ำซุ้กระดูกหมู นึ่งคลุกเคล้ากับกระเทียมเจียว ปรุงรสเหมือนปรุงก๋วยเตี๋ยด้วยน้ำปลา น้ำตาล แล้วพันด้วยข้าวแคบ ซึ่งแต่มีหลายสี แต่ละสีจะมีรสชาติที่แตกต่างกัน

สวนผักและผลไม้ในชุมชนบ้านนาต้นจั่น ในชุมชนมีสวนผักและผลไม้ ซึ่งเกิดจากที่ชาวบ้านได้ช่วยกันปลูก เพื่อที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของชุมชน โดยชาวบ้านได้ปลูกพืชผักผลไม้ไว้หลากหลายชนิด อาทิ มะพร้าว มะม่วง มะไฟ มะละกอ ลองกอง ลางสาด เงาะ ทูเรียน ลำไย และผักปลอดสารพิษ เป็นต้น ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินชมสวนผัก สวนผลไม้และสามารถรับประทานได้ แต่จะคิดเป็นรายหัวในราคาที่ย่อมเยา

ด้านที่พัก

บ้านพักโฮมสเตย์ ในปี พ.ศ. 2557 แกนนำและสมาชิกของชุมชนบ้านนาต้นจั่นได้มีโอกาสเข้าร่วมศึกษาดูงานในเรื่องการบริหารจัดการบ้านพักโฮมสเตย์ที่ประเทศญี่ปุ่น การไปศึกษาดูงานครั้งนี้ทำให้แกนนำชุมชนเกิดแนวคิดในการที่จะพัฒนาชุมชนของตนให้เป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวและด้วยความพร้อมทั้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงทำให้เกิดเป็น “โฮมสเตย์บ้านนาต้นจั่น” ขึ้นมาได้ โฮมสเตย์แห่งนี้ได้รับรางวัลการ์ตูนตีคุณภาพมากมาย ทำให้เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงอย่างมากจนถึงปัจจุบัน

ด้านศิลปกรรมและงานประดิษฐ์

ผ้าหมักโคลน ผ้าหมักโคลนนิ่ม สบาย ในแบบธรรมชาติ นางเสงี่ยมให้สัมภาษณ์ว่า กระบวนการทำผ้าหมักโคลนเริ่มจากการย้อมเส้นฝ้ายสีขาวให้เป็นสีต่างๆด้วยวัสดุจากธรรมชาติ เช่น แก่นไม้ ใบไม้ เปลือกไม้ เมล็ดทำให้ไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค จากนั้นนำขึ้นที่ทอผ้า เมื่อได้ผ้าเป็นผืนให้นำมาหมักโคลนไว้ 1 คืนเพื่อให้ผ้าเสื่อมสลายทำไม่ต้องนำผ้าไปหมักกับโคลนเรื่องนี้นางเสงี่ยมให้เหตุผลว่า “การหมักโคลนทำให้ผ้านิ่ม ที่รู้จักด้วยความบังเอิญ เพราะสมัยก่อนเวลาปู่ตายายไปไร่ไปนา ก็จะนุ่งผ้าถุง ใส่แล้วใส่อีก ลุยโคลนทุกวัน ปรากฏว่าชายผ้าถุงมีความนิ่มมาก แถมมีสีสวยแบบธรรมชาติอีกด้วย

ตุ๊กตาบาร์โหน เป็นภูมิปัญญาที่สะท้อนวิถีชีวิตในอดีต ผู้คิดค้นและประดิษฐ์ตุ๊กตาบาร์โหนคือ คุณตาวงษ์ เสาร์ผืน ปัจจุบันคุณตาได้เสียชีวิตไปแล้ว แต่ยังมีผู้สืบทอดการทำตุ๊กตาบาร์โหนอยู่ก็คือ นายอุดร เสาร์ผืน ซึ่งเป็นบุตรชายของคุณตาได้เข้ามาสานต่อภูมิปัญญานี้ ซึ่งตุ๊กตาบาร์โหนทำมาจากไม้สัก โดยมีวิธีการทำคือ นำไม้สักมาผ่าเป็นฟืน เหลาทำเป็นส่วนต่าง ๆ ได้แก่ ขา แขน ลำตัว และแยกเป็นแบบผู้ชาย ผู้หญิง พร้อมเพ้นท์หน้าตุ๊กตา เพื่อความสวยงาม วิธีการเล่น คือ ปีบปลายด้านล่างของไม้ ตุ๊กตาจะโหนราวกับคนกำลังโหนบาร์ในท่าทางต่าง ๆ ถือเป็นของฝากของที่ระลึกที่ได้รับความนิยมอย่างมาก นอกจากเล่นเพื่อความสนุกสนาน ยังสามารถช่วยในการบริหารกล้ามเนื้อ นิ้วมือ สำหรับคนที่เป็นนิ้วล็อค กล้ามเนื้อมืออ่อนแรง

หัตถกรรมผลิตภัณฑ์จากรากไม้ ในปี พ.ศ. 2547 เกิดเหตุการณ์โคลนถล่มที่เมืองลับลแล ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับชุมชนบ้านนาต้นจั่นในอดีต เหตุการณ์นี้ทำให้มีต้นไม้ ตอไม้ไหลลงมาเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงพากันไปซุดแล้วนำไม้มาตัดแปลงทำเป็นผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์ต่างๆ จนสามารถตั้งเป็นกลุ่มทำเฟอร์นิเจอร์ขึ้นมาได้ ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองและสมาชิกในกลุ่ม ส่งผลทำให้ความเป็นอยู่ของ

คนในชุมชนดีขึ้น ผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์ที่ทำจากตอไม้ รากไม้มีหลากหลายแบบ อาทิเช่นโต๊ะ เก้าอี้ ตั้งเตียง ชั้นวางของ ชิงช้า เป็นต้น ถือเป็นงานฝีมือที่มีคุณภาพและราคาไม่แพง

ด้านวัฒนธรรมและประเพณี

ดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน เป็นการแสดงเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน มีชุดการแสดงที่ชื่อว่า ลิเกก้อม เพลงก้อม ซึ่งเป็นการแสดงที่ทุกคนในชุมชนทั้งผู้สูงอายุและเยาวชน ได้มีส่วนร่วมในการสร้างความสุข ความสนุกสนานและความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ ถือเป็นอีกหนึ่งวัฒนธรรมของชุมชนบ้านนาต้นจั่นที่เป็นเอกลักษณ์

พิธีบายศรีสู่ขวัญ ถือเป็นวัฒนธรรมอันดี ชุมชนบ้านนาต้นจั่นมีการจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งจัดขึ้นเพื่อเป็นการรับขวัญ เรียกขวัญ แสดงความชื่นชมยินดี และยังถือเป็นการต้อนรับนักท่องเที่ยว และแขกที่เดินทางมาเยือนชุมชน มีการผูกข้อมือ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต โดยมีหมอพื้นบ้านที่สืบจากบรรพบุรุษเป็นผู้อ่านคำอวยพรและผู้สูงอายุในชุมชนจะผูกข้อมือให้แก่นักท่องเที่ยวทุกคนที่เข้าร่วมพิธี

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นโฮง สรงน้ำเจ้าพ่อเมืองตั้ง เป็นประเพณีที่สำคัญของชาวตำบลบ้านตึก เพราะพื้นที่ของตำบลบ้านตึกในอดีตเป็นที่ตั้งของอำเภอตั้ง ประเพณีแห่ผ้าขึ้นโฮง จัดขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างคนกับช้าง ซึ่งทหารเอกของพระเจ้าติโลกราชมีความเชี่ยวชาญในการใช้ช้างศึก และเพื่อสักการะเจ้าหมื่นตั้ง ผู้สร้างเมืองตั้งขึ้นมา ประเพณีแห่ผ้าขึ้นโฮง สรงน้ำเจ้าพ่อเมืองตั้ง จะเริ่มต้นหลังจากวันสงกรานต์ 7 วัน เจ้าของช้างและความผูกพันจะทำการอาบน้ำให้กับช้าง จากนั้นก็จะมีพิธีบายศรีสู่ขวัญต่อหน้าช้างและกราบเท้าช้างเพื่อทดแทนบุญคุณที่ทำงานหนัก

การจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน

การดำเนินงานในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนบ้านนาต้นจั่น เป็นไปในลักษณะประสานงาน และเป็นเครือข่ายระหว่างกัน ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างกันเพื่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยประกอบด้วยกลุ่มต่างๆดังนี้ คือ กลุ่มสหกรณ์ทอผ้านาต้นจั่น กลุ่มโฮมสเตย์บ้านนาต้นจั่น กลุ่มสหกรณ์บริการหัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้บ้านนาต้นจั่น กลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มดนตรีไทยของเด็กและเยาวชน

นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือจากภูมิปัญญาตาวงศ์ที่ทำตุ๊กตาบาร์โหนดและยายเครื่องที่ทำข้าวเป็็บซึ่งเป็นการดำเนินงานแบบกิจการภายในครัวเรือน โดยอาศัยโครงสร้างของกลุ่มต่างๆเข้ามาประสานในการทำงานร่วมกัน ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการโดยดำเนินงานผ่านกลุ่มสหกรณ์ ทอผ้า นาต้นจั่น และกลุ่มโฮมสเตย์บ้านนาต้นจั่น เป็นหลัก โดยชุมชนบ้านนาต้นจั่น ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และพยายามกระตุ้นการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในเรื่องของการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น เช่น ทุกวันที่ 1 กันยายน ของทุกปี จะมีการประชุมเพื่อสรุปผลการดำเนินงานและแบ่งเงินปันผลของหุ้นสหกรณ์โดยทั่วไป เงินปันผลจะอยู่ระหว่างร้อยละ 13-15 ขึ้นอยู่กับผลการดำเนินงานในแต่ละปี นอกจากนี้ทางกลุ่มยังจัดสรรรายได้บางส่วนเพื่อบำรุงสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ในชุมชน เช่น การบริจาคเงินในกลุ่มผู้สูงอายุ และการให้เงินบำรุงคุ้มต่างๆ ในหมู่บ้าน เพราะการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนไม่อาจจะอาศัยเพียงบ้านพักโฮมสเตย์หรือกลุ่มต่างๆได้ แต่จำเป็นต้องอาศัยบรรยากาศ นิเวศ สภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญ

ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย กฎระเบียบหรือข้อบังคับของการดำเนินงานของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน กฎระเบียบหรือข้อบังคับของการดำเนินงานของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้มีวางกฎระเบียบร่วมกันมาโดยเน้นการมีส่วนร่วมและการประชุมปรึกษาหารือเพื่อหาข้อตกลง โดยยึดมติที่ประชุมเป็นแนวทางในการดำเนินงาน คณะกรรมการมีหน้าที่

ควบคุมกฎระเบียบต่าง ๆ นอกจากกฎระเบียบภายในกลุ่มแล้ว ยังมีการกำหนดข้อปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อป้องกันปัญหาหรือผลกระทบด้านลบที่จะตามมา บ้านพักโฮมสเตย์แต่ละหลังจะติดกฎระเบียบของการพักไว้ในบริเวณบ้าน

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งชาวบ้านในหมู่บ้านนาต้นจั่น เพื่อศึกษา จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ปัญหาและอุปสรรคที่ชาวบ้านนาต้นจั่นดังนี้

ตารางที่ 1 จุดแข็ง จุดอ่อนของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนบ้านนาต้นจั่น

จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
<p>1. Location (สถานที่)</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีสภาพทางนิเวศที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยวตลอดทั้งปี - ภายในชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาที่ขึ้นชื่อในเรื่องเอกลักษณ์ด้านผ้าทอลายขิดและผ้าหมักโคลน รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์พร้อมที่จะพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติมภายในชุมชนได้ - มีสถานที่ท่องเที่ยวระดับมรดกโลกอยู่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านซึ่งก็คือ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย <p>2. Man (บุคลากร)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำมีความรู้ความสามารถและมีธรรมาภิบาล - บุคลากรเข้มแข็ง มีความจริงจังในการทำงาน - บุคลากรภายในชุมชนมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาศักยภาพของตนเองในด้านต่างๆ อาทิ เช่น ด้านสารสนเทศ จนสามารถใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางในการนำเสนอข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของบ้านนาต้นจั่น สู่นอกนอก ตลอดจนการค้าขายสินค้าภายในชุมชนผ่านระบบออนไลน์ได้เป็นอย่างดี - ผู้คนในชุมชนมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ - ผู้คนในชุมชนมีความต้องการร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน - ชุมชนมีความเข้มแข็ง 	<p>1. Location (สถานที่)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนบ้านนาต้นจั่นอยู่ห่างไกลจากถนนหลัก ทำให้เดินทางเข้าถึงค่อนข้างได้ยาก - เดินทางไม่ค่อยสะดวก เนื่องจากยังไม่มีรถโดยสารประจำทางที่จะเข้าถึงชุมชนบ้านนาต้นจั่นโดยตรง <p>2. Man (บุคลากร)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำชุมชนหลักของหมู่บ้านมีเพียงคนเดียวคือ นางเสงี่ยม แสงวงลาภ (ยังไม่สามารถพัฒนาบุคลากรคนอื่นให้ขึ้นมาทำหน้าที่เคียงข้างได้) - บุคลากรภายในชุมชนขาดทักษะด้านภาษาอังกฤษ - สมาชิกกลุ่มไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น เน้นการปฏิบัติตามความเห็นของแกนนำกลุ่ม - สมาชิกส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนค่อนข้างน้อย - ขาดการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง - ขาดบุคลากรที่มีความรู้ในเรื่องของการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เรื่องของกฎหมายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

<p>3. Management (การบริหารจัดการ)</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีการจัดแผนผังโครงสร้างองค์กรพร้อมระบุหน้าที่ ในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบระเบียบ - มีการจัดประชุมกลุ่มเป็นประจำทุกเดือน - ผู้นำใช้ระบบการสื่อสารแบบสองทางพร้อมปรึกษาหารือกับสมาชิกไม่ใช่แบบเผด็จการ - มีการบริหารจัดการโดยใช้ระบบเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคส่วนต่างๆในชุมชน - มีการแบ่งปันรายได้ให้กับสมาชิกในกลุ่มต่างๆอย่างเท่าเทียมกัน เช่น ไม่ให้นักท่องเที่ยวจอบบ้านพักโฮมสเตย์หลังที่ต้องการพักแต่ชุมชนจะกระจายนักท่องเที่ยวไปยังบ้านพักโฮมสเตย์ทุกหลังและกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไปสู่ชาวบ้านคนอื่นๆในชุมชนบ้านนาต้นจั่นอีกด้วย เช่น การซื้อผลผลิตทางการเกษตรของคนในหมู่บ้านเพื่อมาประกอบอาหารเลี้ยงนักท่องเที่ยว - ชุมชนมีผลิตภัณฑ์เพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว - ชุมชนมีการจัดการด้านการเงินที่เป็นระบบ - มีการทำงานร่วมกับเครือข่ายและองค์กรต่างๆ - เปิดโอกาสให้ชาวบ้านทุกคนได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วม - พัฒนานวัตกรรมในกลุ่มต่างๆ ให้มีความรู้และทักษะในด้านต่างๆ 	<p>3. Management (การบริหารจัดการ)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ขาดแผนการท่องเที่ยวโดยชุมชน - ขาดการจัดบันทึกสถิติด้านต่างๆอย่างเป็นระบบระเบียบ
---	--

ตารางที่ 2 โอกาสและอุปสรรคของชุมชนบ้านนาต้นจั่น

โอกาส (Opportunity)	อุปสรรค (Threat)
<p>1. ด้านนโยบาย</p> <ul style="list-style-type: none"> - ภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวโดยจังหวัดสุโขทัยมีนโยบายเปิดปีท่องเที่ยวสุโขทัย รุ่งอรุณแห่งความสุข (ปี พ.ศ.2556-2557) - จังหวัดสุโขทัยมีแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อรองรับการเปิดประชาคมอาเซียน - องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตึกดำเนินงานสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวตามแนวทางหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP (บูรณาการแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนปรับปรุงภูมิทัศน์ ช่อมบำรุงถนน ประชาสัมพันธ์ให้) - กลุ่มจังหวัดได้มีการทำยุทธศาสตร์เชื่อมโยงการท่องเที่ยวระหว่างจังหวัดสุโขทัยและจังหวัดใกล้เคียง 	<p>1. ด้านนโยบาย</p> <ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างไม่มีทิศทางที่ชัดเจนเนื่องจากขาดแผนท่องเที่ยวชุมชน - ปัจจัยด้านกฎระเบียบ และข้อบังคับจำนวนมากถือเป็นข้อจำกัดบางประการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ๆในการเพิ่มทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น กฎหมายทางด้านป่าไม้
<p>2. ด้านเศรษฐกิจ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผ้าหมักโคลนจัดอยู่ในสินค้าประเภทที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ความเป็นสุโขทัย ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัย เพื่อรองรับการเปิดประชาคมอาเซียน - กิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้รับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้สามารถขึ้นราคาของที่ปักจากคินละ 350 บาท เป็นคินละ 600 บาท 	<p>2. ด้านเศรษฐกิจ</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีนักธุรกิจภายนอกชุมชนแอบอ้างซื้อผ้าหมักโคลนนาต้นจั่นออกทำขาย ทำให้ลูกค้าเกิดความสับสนและเข้ามาซื้อถึงหมู่บ้านน้อยลง - มีนายทุนจากภายนอกชุมชนเข้ามาซื้อที่ภายในชุมชนและคิดที่จะทำโฮมสเตย์ของตนเองแบบไม่อยู่ในกลุ่มของชุมชน
<p>3. ด้านสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความต้องการท่องเที่ยวเฉพาะชายตัว เช่น กระแสการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น นาต้นจั่นซึ่งได้รับรางวัลเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงได้รับผลดี 	<p>3. ด้านสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักท่องเที่ยวที่เคยมาท่องเที่ยวหรือทัศนจรที่บ้านนาต้นจั่นนำไปบอกต่อกันว่า เคยไปแล้วไม่อยากไปอีก เพราะกิจกรรมมันก็เหมือนเดิม

2. กลยุทธ์การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนบ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย

จากการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มต่างๆรวมทั้งชาวบ้านในหมู่บ้านนาต้นจั่น เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่ชาวบ้านนาต้นจั่น ตระหนักและให้ความสำคัญแล้ว ได้มีการนำผลจากการสัมภาษณ์มาประชุมกลุ่มเพื่อหาแนวทางและกลยุทธ์ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนบ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย ได้ดังนี้

กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO)

1. จัดทำตารางแผนการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านนาต้นจั่นให้เกิดความชัดเจนโดยมีการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเยี่ยมชมวิถีชีวิตและแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน
2. อบรมและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการนำเสนอและให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวทางสื่อมีเดีย Social เว็บไซต์ต่าง ๆ อย่างทั่วถึงและมีความโดดเด่นน่าดึงดูด
3. เป็นชุมชนต้นแบบในการเปิดให้นักเรียน นักศึกษา สามารถเข้ามาเรียนรู้และร่วมสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนบ้านนาต้นจั่นและสร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยว นักศึกษา เห็นความสำคัญของพื้นที่ท่องเที่ยวในชุมชนบ้านนาต้นจั่น

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัย พบว่า อัตลักษณ์ของชุมชนบ้านนาต้นจั่นมีความโดดเด่นหลากหลายด้านในเรื่องของอาหารชุมชนมีอาหารพื้นถิ่นที่เรียกว่า ข้าวเป็็บ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษได้มีการสืบทอดและพัฒนามาจนถึงปัจจุบัน และชุมชนยังมีผลิตภัณฑ์ ของฝากของที่ระลึกที่ขึ้นชื่อ ได้แก่ ผ้าหมักโคลน เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียง มีการส่งออกจำหน่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ จุดเด่นของผ้าหมักโคลน คือ เสื้อผ้าจะนุ่ม สีไม่ตก ใสได้ทุกฤดู ในส่วนของตุ๊กตาบาร์โหน ถือเป็นของเล่นชนิดหนึ่ง ที่ได้มีการคิดค้นและประดิษฐ์ขึ้นมาโดยคุณตาวงษ์ ซึ่งตุ๊กตาบาร์โหนนั้นทำมาจากไม้สัก ผ้าและเหลาเป็นส่วนต่าง ๆ ทั้งขา แขน ลำตัว แล้วนำมาประกอบกัน จากนั้นก็ตกแต่งใบหน้าตุ๊กตาทั้งชายและหญิง ซึ่งตุ๊กตาบาร์โหนยังช่วยในเรื่องของกล้ามเนื้ออ่อนแรงและนิ้วล็อคได้อีกด้วย เป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีหัตถกรรมจากรากไม้ ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มที่ทำผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์จากตอไม้ รากไม้ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงอีกอย่างหนึ่งของชุมชน และชุมชนยังโดดเด่นในเรื่องของบ้านพักโฮมสเตย์ นอกจากนี้ชุมชนยังมีเอกลักษณ์ในด้านภาษา การแต่งกาย ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย ภาษาที่ใช้สื่อสารกันจะเป็นภาษาถิ่น ส่วนการแต่งกายจะแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองหรือผ้าหมักโคลนเป็นส่วนใหญ่ ความโดดเด่นในด้านต่างๆที่ได้กล่าวมาถือเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านนาต้นจั่น ทั้งนี้ กลยุทธ์การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนบ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย ได้แก่ กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO) ได้มาจากการนำข้อมูลการประเมินสภาพแวดล้อมที่เป็นจุดอ่อนและโอกาสมาพิจารณาพร้อมกัน เพื่อที่จะนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ในแก้ไข โดยมีการจัดทำตารางและแผนการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านนาต้นจั่นให้เกิดความชัดเจนโดยมีการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเยี่ยมชมวิถีชีวิตและแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน อีกทั้งมีการอบรมและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการนำเสนอและให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวทางสื่อมีเดีย Social เว็บไซต์ต่างๆอย่างทั่วถึงและมีความโดดเด่นน่าดึงดูด และท้ายสุด เป็นชุมชนต้นแบบในการเปิดให้นักเรียน นักศึกษา สามารถเข้ามาเรียนรู้และร่วมสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนบ้านนาต้นจั่นและสร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยว นักศึกษา เห็นความสำคัญของพื้นที่ท่องเที่ยวในชุมชนบ้านนาต้นจั่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1. ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรมีการจัดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการบริการ การอำนวยความสะดวกในด้านคมนาคม และพัฒนาการบริการที่พัก โฮมสเตย์ให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ อย่างเต็มขีดความสามารถและไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนบ้านนาต้นจั่น

2. หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ควรจัดให้มีการอบรมทางด้านภาษาเพื่อการสื่อสารให้กับคนในชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมในการต้อนรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนบ้านนาต้นจั่น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาเส้นทางในโปรแกรมการท่องเที่ยวและความปลอดภัยในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางได้สะดวกมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมการท่องเที่ยว. (2557). *คู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*.

กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรมมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์

พจนาน สวนศรี. (2546). *คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ*.

กรุงเทพฯ

พรชัย ศักดิ์ศิริโสภณ, กิรติ ตระการศิริวานิช, มนสิชา อินทจักร, ชนิษฐา ใจเป็ง.(2556) .*กลยุทธ์การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนบ้านป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. คณะพัฒนาการท่องเที่ยว,มหาวิทยาลัยแม่โจ้.*

รังสรรค์ ณะพรพันธ์. (2539). *ปาฐกถา“ทุนวัฒนธรรม” (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิไชยงลิ้มทองกุล
วรพงศ์ ผูกภู และ วราภรณ์ ดวงแสง. (2560).*รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมบ้านลวงเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์,มหาวิทยาลัยแม่โจ้.*

วีระพล ทองมา และ ประเจต อำนาง. (2547). *รายงานวิจัยโครงการผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยแม่โจ้. เชียงใหม่*

สินธุ์ สโรบล, อุดร วงศ์ทับทิม และ อนงนาฏ ปัญญาใหญ่.(2546). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. เชียงใหม่:วนิดาเพรส.*

แสงระวี อนันตพานิช. (2541). *การใช้วัฒนธรรมชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้านของชาวไทยลื้อ บ้านลวงเหนือ จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: ดุษฎีนิพนธ์, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.*